

HORVÁTH LAJOS

KRÍMI TATÁR KÁN VÁLASZTÁS MAGYARORSZÁGON 1683-BAN

- ARCHONTOLÓGIAI FELISMERÉS -

A Bécs ostromára eljutó török sereghez segélyhadakat küldött - természetesen szultáni parancsra - az Erdélyi Fejedelemség, a Krími Kánság és a moldvai, havasalföldi oláh /román/ vajdaság. Ennek a török hadjáratnak és a törökök Bécs alatti veresége után kibontakozó keresztény felszabadító háborúnak igen gazdag irodalma van. A Bécs sikertelen török ostroma 300. évfordulójára megjelent, szándékában láthatóan összefoglaló igényű kötet, külön tanulmányban nem tárgyalja a Krími Kánság hadseregének tevékenységét a Kárpát-medencében. Sőt, a tatároknak az említése is meglepően csekély számú. Az Erdély története 1606-tól 1830-ig II. kötetben pedig említésre sem méltatták ezt a hadmenetet. Az Adatok Szolnok megye történetéből meglehetősen vaskos két kötetben hiába kerestem az eseményt, nem találtam.¹ Pedig a Krími Kánság hadereje kb. 15-20 000 harcosból állt. Az erdélyi, a kuruc, a két román sereg együttvéve kb. ugyanennyiből, vagyis a tatár had az oszmán hadsereg segélycsapatainak a felét tette ki.² Az erdélyi, a kuruc és a román csapatok passzivitása, kétkulacsossága, megbízhatatlansága mellett azonban a tatár sereg aktivitása, hűsége a szultánhoz, kegyetlenkedése a harcban és a fegyvertelen néppel, még arányán felül is megnövelte annak jelentőségét.

1. A TÖRCSVÁRI HÁGÓTÓL A LAJTÁIG

IV. Mehmet, török szultán seregével 1683. ápr. 1-jén indult el Drinápolyból, máj. 1-jén ért Nándorfehérvárra, máj. 13-án Kara Musztafa nagyvezír kezébe adta a “próféta zászlaját” és ezzel elindította Győr és Komárom elfoglalására. Bécsről ekkor még nem volt szó.

A Krími Kánság haderejét Murad Giráj kán vezette maga, vele volt két fia is, Szafa Giráj kalga és Szaadet Giráj nureddin.³

A Krími Kánság hadserege nem Havaselvén keresztül vonult Belgrádhoz, ahogyan korábban szokott, hanem Erdélyen keresztül csatlakozott a hadjáratához. A tatár sereg 1683. máj. 26-án a Töröcsvári hágón át lépett Erdély földjére és a Barca-Fogarasz-Szeben-Gyulafehérvár-Enyed-Torda-Kolozsvár-Szilágysomlyó vonalon haladt. Június 6-án - például - bevonult Kolozsvárra.

I. Apafi Mihály, erdélyi fejedelem hiába rendelt a krími tatár sereg mellé kísérő csapatokat, azok raboltak, fosztogattak, mert nem voltak megelégedve az "ellátással" a "szövetséges" erdélyiek részéről. A fejedelem maga is várba húzódott előlük, a nemesség és a nép szertefutott, ha tudott. Nem volt ritka az erdélyi magyar katonaság és a tatárok közötti fegyveres összetűzés sem.

A krími tatár sereg 1683. június első felében hagyta el Erdélyt, jún. 11-én maga mögött tudta Nagyváradot, majd Szolnoknál átkelt a Tiszán. Június közepén valószínűleg elérte Soltot, itt jún. 21-én átkelt a Dunántúlra, hogy egyesüljön Kara Musztafa seregével, aki Székesfehérvárnál vert tábort jún. 28-án.⁴ A székesfehérvári "smaragdszínű mezőn" a nagyvezír ünnepélyesen fogadta Murad Giráj tatár kánt. Rasid efendi leírása szerint így: "A khán ő felségének fogadtatására kirendelt Musztafa pasa szilisztrai vali, Haszan pasa rumili bejlerbej, Oszman pasazáde, Ahmed pasa anatóliai bejlerbej a fogadásnál a szolgálatot teljesítvén a kirendelt zászlóaljjal őt a szerdar ekrem / Kara Musztafa/ sátorába vezették s régi szokás szerint, miután a szerdár sátorában leült, ez egy prémes és egy prém nélkül való arannyal átszőtt díszöltönyt s egy drágaköves törrel s egy aranyozott tegezzel, valamint egy-egy gyöngyörű paripával megajándékozta; két jeles fia, a két szultán /t. i. a tatár kán fiai szultán címet viseltek/ egy-egy cobolyprémes mentét, a többi előkelő, a tisztek és kíséretük pedig diszruhákat kaptak ajándékba."⁵

Azután könnyűszerrel vették be Veszprémet, Tatát, Pápát, Pannonhalmát és ostromolni kezdték Győrt, ahonnan a nagyvezír előreküldte Ausztriába Murád Giráj kánt könnyűlovasságával. A tatár had egyik oszlopa júl. 2-án Szentgotthárd és Körmend között kelt át Alsó-Ausztriába, másik oszlopa júl. 13-án tört át a Lajta-hegységen Bécsig. Kara Musztafa nagyvezír másnap érkezett meg Bécshez. Az ausztriai eseménnyel nem foglalkozunk.

2. TATÁROK A DUNA-TISZA KÖZÉN 1683-BAN

A tatár sereget a híre ebben az évben is megelőzte, mint mindig, ha idegen földre vonult a Krími Kánságból. A gyöngyösiek - például - egy

hónappal a tatárok töröcsvári átkelése előtt, 1683. ápr. 26-án az egri bejlerbejhez folyamodtak, hogy a tatár seregtől való félelmükben városukat sövényvel bekeríthessék. Az engedélyt meg is kapták.⁶

Vajon honnan tudták, hogy egy kerek hónap múlva a tatár had bejön magyar földre!? A Szolnoknál átkelt tatár sereg ugyan az Oszmán Birodalom területén vonult, de keresztény /zimmi/ népen keresztül, amelyet nem kímélt. A budai, a pesti, az egri török pasák, agák stb. igyekeztek megvédeni a népet. Ez a nem túl hatásos védelem azért indult útjára, mert a tatárok rablásai, fosztogatásai, gyűjtogatásai érzékenyen érintették a helyi hasz, zeamet, timar birtokokon beszedhető jövedelmeket és szolgáltatásokat. Az egész rendszer, hogy az oszmán hadsereg tatár segélyhada ellen a szultán, a pasa, a kajmekám stb. kénytelen védlevelet kiadni számolatlanul, a török hadjáratokat természetsszerűleg követő anarchiából következett. A védlevelek és rendelkezések időben többnyire megkéstek, ezért sokszor már csak a bekövetkezett kártételt igyekeztek orvosolni részleges sikerrel. Kecskemét város szultáni védlevelet a Győr alatti török táborból hozták meg a város küldöttei 1683. júl. 7-én. Valószínűleg láthatták még júl. 5-én a saját szemükkal, hogyan gyűjtotta fel Győr külvárosát az egyesült török-tatár had. Itt jegyezzük meg, hogy a krími tatár sereg jún. 21-re „eltakarodott” a Duna-Tisza közéről - ahogy a kecskemétiiek írták-, ami annyit jelent, hogy teljesen átkelt a Dunántúlra.⁷

Ezen a napon a Gyömrőre menekült községbírák Üllő, Csíktarcsa /Nagytarcsa/, Keresztúr /Rákoskeresztúr/, Szentmárton /Tápiószentmárton/ és Újfalu /Pilis község mellett/ nevében közös körlevelet bocsátottak ki a térség más falvai részére a tatárok zsákmányolásáról, a „bitang” jóság összegyűjtéséről, illetve a tatár szokás szerint elrabolt szarvasmarhák, lovak stb. kényszer-visszavásárlásáról. A tatárok ugyanis azzal fenyegették a községek lakóit, hogy elvagdalják az állatok lábán az inakat, ha jó pénzért nem veszik meg tőlük a más faluból elhajtott jóságot, Ezért „keresztényi szeretetből” megvették azokat és visszaszolgáltatták eredeti tulajdonosaiknak /a pénzüket vagy viszontláták, vagy nem/, mivel tudták, hogy igavonó barom nélkül vidékek, sőt megyék sora pusztulhat el.

Ugyancsak 1683. jún. 21-én az alsónémedi és ócsai községbírák is közös körlevelet futtattak Dömsöd, Dab, Tatárszentgyörgy, Tass, Szalkszentmárton, Vecse, Pataj, Izsák, Halas, Fülöpszállás, Kecskemét, Kőrös, Cegléd előljáróihoz a tatár zsákmányolásról, illetve a török tisztek és tisztviselők kedvező magatartásáról. A szabadszállási bírák 1683. jún.

25-én a gyömrőiiek levelére ráírták, hogy náluk is vannak „afféle bujdosó marhák”, melyeket visszaadnak gazdáiknak. Június 22-én Ibrahim budai pasa kajmekámja, Dervis bég levélben értesítette 16 Duna-Tisza-közi, Pest-közeli és Duna-menti község lakóit (Haraszti, Taksony, Lacháza, Áporka, Pereg, Dömsöd, Dab, Tatárszentmiklós, Tass, Szalk, Vecse, Egyháza, Gyál, Révbér, Fülöpszállás és Szabadszállás), hogy a tatárok által elhajtott jószágaikért menjenek fel Pestre, Budára.

Ugyanez a kajmekám 1683. július 10-én keltezte legjellemzőbb levelét, melyből kiderül, hogy a tatár nemcsak állatokat hajtott el, hanem embereket is rabszíjon. „Ti az egész Budához tartozandó vára és falusi Bírák és esküttek, az Fényes és Győzhetetlen Török Császártul, és az Csillag vezértül úri parancsolat jött, hogy Török, Tatár rabot vinne, akár leánt, asszont, Embert, az Töröktül Tatártul a rabot elvegyétek, és Budára a Kajmekámhoz hozzátok, az gazdája a rabnak, ha be jön is, ha nem is, ő tudgya, de ti magatok felkelvén, elvegyétek és behozzátok, hadd tudgyuk ki hová való volt, jobbágy volt é, avagy holdulatlan; az marhákat, lovakat is ha hajtanak, azt is elvegyétek és Budára hajtsátok, ha ez Parancsolat kívül jártok, fejetekkel jádztok.”⁸ A „felkelés”, azaz fegyverbe szólítás a levélben nem általános népfelkelésre vonatkozik, hanem a parasztvármegye hadnagyságainak a mozgósítására. Bár a parasztvármegye éppen válságban volt a nagy történelmi események közepette, fegyveres ereje semmiképpen sem lehetett elegendő a kijelölt feladat végrehajtásához.

Murat aga, Ibrahim budai pasa kajmekámja 1683. július 31-i leveléből megtudjuk, hogy az előbb emlegetett Dervis bég Cinkotára is elment személyesen a tatár kánhoz, hogy az elhajtott jószágokat a budai szandzsák népe számára visszaszerezze, ezért 100 tallér ajándékot adott a kánnak. Úgy látszik, hogy Murad Giráj kán egy ideig Cinkotánál táborozott, valószínű azért, hogy kiélje a Gödöllői dombság akkor még meglehetősen gazdag falvait. Ezt a vélekedést erősíti Tassy Ferencnek, a váci püspök tizedbélrlőjének jelentése a tizedek beszédhetetlenségéről, „mivel az török s tatár és erdélyi hadak mezejeket el élték.” Tassy 1683 aratásának idejében járta be Fótot és környékét.⁹

Kecskemét város körleveleinek jegyzőkönyvében található Rusztem tihája levele, amelyik Kara Musztafának Ibrahim budai pasához küldött levelére hivatkozik. Kara Musztafa ugyanis megparancsolta Murad Giráj kánnak, hogy a népnek okozott minden kárt megtérítsen a tatárság. Rusztem tihája levele 1683. október 3-án kelt és a szolnoki hídra küldi a kárvallottakat

káruk megtérítéséért. Úgy látszik tehát, hogy legalábbis részben tatár őrsege volt ekkor Szolnoknak. A Bécs alatt 1683. szeptember 12-én elszenvedett török-tatár vereség után szűk három hétre rá a visszavonuló tatárok elérték már Szolnokot.

Mehmet budai pasa „fő gondviselője”, Ruzstem aga 1683. október 20-án menesztett levelet Monor, Újfalu, Cegléd, Üllő stb. bíráihoz, „...mivelhogy a Csillagos vezér egy fő Agáját a Tatárokhoz külte, erősen megparancsolni, hogy a Budai Tartományban a Tiszán innen lévő Falukat ne bántsák, sem magokban, sem semmi javaiban, marhajokban kárt ne tegyenek, ott Monor mellett valami féle katonák felverték, az Aga nehezen szaladott. Azért hadgyuk és fejetek életetek alatt parancsollyuk tinéktek, mert bizony karóban szárattozt meg, micsoda katonák voltak, Lévai, Korponai, avagy Füleki, avagy penig Kuruczok? igazán hitetek szerint hírt hoztátok: Tatárok felől is, hol vannak, mellyik pusztán? annak hírt hoztátok éjjel nappal mindgyárt, mert bizony rosszul jártok. E dolog felől úgy nyissátok szemeteket.”¹⁰

A Budáról kelet felé a tatárokhoz küldött török tisztet tehát Monor tájékán megtámadták a magyar katonák. Maga a budai pasa környezete sem tudta bizonyosan, hogy a tatár kán hol van és ennek felderítésére a községi bírák, a parasztvármegye hírszerzését is fel akarta használni.

Musztafa aga, Kiskunhalas város török földesura 1683. november 12-én kelt levelében úgy tudta, hogy tatár követek mentek Szabadka felé.¹¹ Vagyis uticéljuk Belgrád lehetett, ahonnan IV. Mehmed szultán 1683. okt. 14-én visszaindult Drinápolyba és ahol Kara Musztafa nagyvezír nyaka találkozott a selyemzsinórral dec. 25-én.

3. TATÁR KÁN VÁLASZTÁS ÉS VISSZAVONULÁS A KRÍMI KÁNSÁGBA

A Bécs alatt elszenvedett török-tatár vereség után fejek hullottak ténylegesen és képletesen is a török-tatár vezetésben. A vereség utáni hetekben-hónapokban addigi fényes karrierük törtek ketté és új emberek pályafutásai indultak útnak. Ibrahimot, akit szept. 14-én lenyakoztak, Kara Mehmed követte a budai pasa székében, díványán, és szinte teljes váltás következett be a tatár állam vezetésében.

Apafiné, Bornemissza Anna rokona, Nagyvárad Inczédi Pál 1683. szeptemberében az erdélyi hadnál Győrben tartózkodott. Szeptember 13-áról írja: „Előre jövén hozzánk a tatárság, nagy toljongással megérkezvén, csaknem

felgázolták az erdélyi hadat, és a tábornak némely részében gázolás is esett. 14-a sept. maga a fővezér is megérkezvén az erdélyi táborhoz, és a fejedelem eleiben kimenvén, igen kedvesen vette; a fejedelem köntösit akarván megcsókolni, azt nem engedte, hanem kezefejét csókolván meg, mind ábrázatjából, mind beszédiből nagy elmebeli boldulása tetszett ki a fővezérnek.”¹²

A menekülő tatárság tehát 1683. szept. 13-án majdnem legázolta az erdélyi hadat Győrnél. A krími kánok névsorában láthatjuk, hogy szeptemberben, nyilván a bécsi vereség miatt szeptember 12-e után, kán választásra került sor. Murad Giráj kán /1677. dec.-1683. szept. 12. után / viszonylag hosszú uralkodása véget ért. Fiai, Szafá Giráj kalga és Szaádet Giráj nureddin ugyancsak megváltak tisztségüktől apjukkal egyidőben. A káni széket elfoglalta II. Hadzsi Giráj /1683. szept. 12. után -1684. jún./, fiai, Devlet Giráj kalga, Azamet Giráj nureddin lett.¹³ A kérdés az, hogy hol történt meg a kán csere, a kán választás, váltás.

Murad Giráj kán és két fia 1683. június utolsó napjaiban Székesfehérvárott átvette a szokásos ajándékokat a török nagyvezírtől. Július első felében a tatár kán vezette sereg két oszlopban betört Ausztriába és jelentős „sikereket” aratott, valójában tetemes zsákmányt gyűjtött össze. Szeptember 12-ig semmiféle válság sem ütötte fel a fejét, amelyik a kán és szultánjai lecserelésére adott volna okot.

Nem úgy a Bécs alatti vereség és a nyomában kialakuló török-tatár katonai káosz, amelyet csak fokozott, hogy a felszerelés, a hadtáp és a zsákmány szinte mind ottmaradt Bécs alatt. A visszavonulás pedig az egyszerű már kiélt, kifosztott és letarolt vidéken és népen keresztül volt csak lehetséges. A pusztulás mértékére rávilágít a következő eset. Pest-Pilis-Solt vármegye Losonc mezővárosban 1683. dec. 21-én tartott közgyűlésén Ráday Gáspár alispán vezetésével küldöttséget menesztett Caraffa generálishoz, hogy kérje a kvártélyozás és a portio kivetés alóli mentesítést. A vármegye hivatala azzal indokolta kérelmét, hogy a tatárok két járás népét elűzték. Nem nevezik meg a járásokat, de feltételezhetően ezek a váci és a solti járások voltak.¹⁴ Ugyanis szeptember második felében a kán serege a Dunántúlon özönlött vissza, átkelt a Duna-Tisza közére és október első napjaiban Szolnoknál szállt táborba. Ehhez a hadmenethez a tatár állami és katonai vezetést - amelyik nem vált el egymástól - stabilizálni kellett a rendkívül fenyegető körülmények közepette.

A vereség következtében politikailag, katonailag ellehetetlenedett Murad Giráj kán leváltására és az új kán, II. Hádzsi Giráj beiktatására legkorábban

a Dunántúlon, illetve később a Duna-Tisza közén kerülhetett sor még szeptemberben, amelyre nézve magyar történeti forrást nem sikerült találnom. Ehhez persze legkevesebb arra volt szükség, hogy az új káni család mindhárom tagja Magyarországon tartózkodjék, részt vegyen a Bécs elleni hadjáratban. Ezt a kán cserét, vezércserét a Krímből nem lehetett volna véghezvinni, levezényelni. További kérdés, hogy mi lett a káni méltóságtól megfosztott Murad Giráj és fiainak sorsa. Utolérte-e őket a szultán felbőszült haragja, avagy saját katonái végeztek velük?

A tatár sereg nagyobb része és a két román fejedelemség csapatai 1683 novemberében Erdélyen keresztül hazavonultak.¹⁵ A hátukban haladt az erdélyi sereg, amelyik 1683. okt. 19-én kelt át a Tisza hídján Szolnokonál.¹⁶ Leszögezzük tehát, hogy a Krími Kánság uralkodó cseréjére Magyarországon került sor 1683. szeptemberében, közelebről a Dunántúlon vagy a Duna-Tisza közén.

Krími kán-váltás Magyarországon 1683-ban

<i>Idő</i>	<i>Kán</i>	<i>Kalga</i>	<i>Nureddin</i>
<i>1677. dec. - 1683. szept. 12.</i>	<i>Murád Giráj</i>	<i>Szafa Giráj</i>	<i>Szaádet Giráj</i>
<i>1683. szept. 12. - 1684. jún.</i>	<i>II. Hádzsi Giráj</i>	<i>Devlet Giráj</i>	<i>Azámet Giráj</i>

4. AZAMET GIRÁJ NUREDDIN ÉS SEREGE 1684-BEN

Thököly Imre fejedelem, a „Közép Magyar föld” (Orta madar) „királya” 1683. augusztus 19-én Cseklészen (Pozsony vm.) fogadta táborában a tatár kánnak a nagyvezértől hozzá segítségül küldött fiát mintegy 8000 főnyi seregrésszel.¹⁷ Úgy vélhetjük, hogy ez a kánfi Szaádet Giráj nureddin volt. A kuruc és tatár egyesült had ezután augusztus 26-án Angern-nél (Morvaország) vereséget szenvedett a Bécs felmentésére nyomuló lengyel seregtől. A Bécs alatti totális török-tatár vereség, miatt 1683. szeptember 12. után nureddin-cserét kellett végrehajtani a tatár sereg balszárnyának élén. Ez nyilván az új kán beiktatásának szertartásával együtt megtörtént.

Thököly visszavonulóban 1683. október 11-én a Zólyom megyei Korponára érkezett, nyilván vele volt a tatár segélyhad is Azámet Girájnak, az új nureddinnak a parancsnoksága alatt. A kuruc-tatár had a váradi pasa seregével együtt 1683. november 16-án átkelt a Tiszán, hogy Debrecenben

teleljen. Ebből a bázisból 1684. február 9-én a kuruc és tatár csapatok eredménytelenül támadták meg Szatmár várát, február 15-én bevették Nagykárolyt (Szatmár vm.), március elején elfoglalták Késmárkot, március 17-én ötnapos ostrommal végre birtokba vették Kisszebent. Valami nagy győzelem ez sem lehetett, hiszen a helyi közmondás szerint: „Ha Kisszeben város, akkor a légy madár.”

Március végére a császári-királyi csapatok kiszorították Thökölyt haderejével együtt Sáros vármegyéből. Ungvár felé azonban már Azámet Giráj nem követte seregével együtt, hanem Sárosból levonult a hódoltsági területre, a Tápió, a Káták, a Galga és a Rákos mente kistájaival jellemezhető vidékre. Ismét Gyöngyös város magisztrátusára kell hivatkoznunk, már megint féltették városukat, ezért a tatár „kánhoz” fordultak, aki Ismet Giráj (Azámet Giráj) néven 1684. március 27-én menlevelet adott a részükre és egy tatár őrt küldött Jászberényből, hogy mohamedán katonák ne zaklassák Gyöngyös városát.¹⁸ Azámet Giráj hadiszállását tehát 1684. március végén minden bizonnyal Jászberényben tartotta.

Nyilvánvaló, hogy ez a tatár seregrész továbbra is a török sereg kötelékében a Kárpát-medence felszabadítását megkezdő keresztény seregek útját akarta állni, ahol kellett. Vác visszavételekor, 1684. június 27-én a császári és királyi gyalogság ösztüze először a tatár könnyűlovasságot érte. Pest visszafoglalásakor, 1684. június 30-án a város környékén néhány ezer tatár lovas volt látható.¹⁹

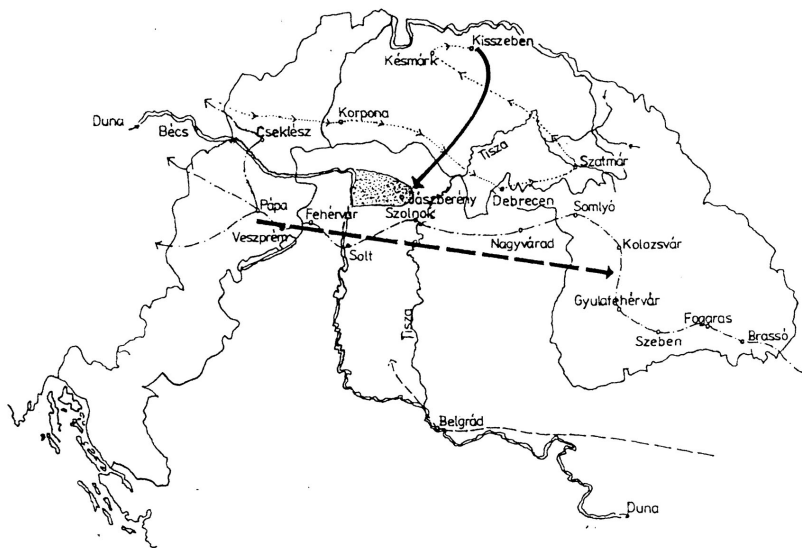
Az érdi (Hamzsabég) csatában 1684. július 22-én részt vettek a tatárok. A Budát ostromló keresztény sereg ellátását 1684. november 3-ig, amikor az feladta az ostromot, sikeresen akadályozta többek között a tatár lovasság.²⁰

A Krími Kánságban 1684. júniusában ismét kán-váltásra került sor akkor, amikor Azámet Giráj nureddin még a Kárpát-medencében tartózkodott. Úgy látszik, hogy pozícióját meg tudta őrizni, annak ellenére, hogy ez a kán-csere már nyilván a Krími Kánságban, Bahcsiszerajban zajlott.²¹

JEGYZETEK:

1. Bécs 1683. évi török ostroma és Magyarország. (Szerk.: Benda Kálmán - R. Várkonyi Ágnes.) Bp., 1988. passim., Erdély története 1606-tól 1830-ig. (Szerk.: Makkai László - Szász Zoltán.) Bp., 1986. és Adatok Szolnok megye történetéből I-II. Szolnok, 1980-1989.
2. Nagy László: A török világ végnapjai Magyarországon. Bp., 1986. 85.
3. Ivanics Mária: A Krími Kánság a tizenöt éves háborúban. Bp., 1994. 210.
4. Magyarország történeti kronológiája II. 1526-1848. (Főszerk.: Benda Kálmán.) Bp., 1982. 502-503. /a továbbiakban Kronológia/ és Trócsányi Zsolt: Teleki Mihály – Erdély és a kurucmozgalom 1690-ig. Bp., 1972. 279-280.
5. Nagy László i. m. 85.
6. Fekete Lajos: A hódoltság török levéltári forrásai nyomában. Bp., 1993. 409.
7. Hornyik János: Kecskemét város története oklevelekkel I-IV. Kecskemét, 1860-1866. II. 386, 389-390.
8. U. o. 385, 386-387, 393.
9. U. o. 398-399. és Kosáry Domokos: Pest megye a kuruckorban. In: Pest megye múltjából. (Szerk.: Keleti Ferenc – Lakatos Ernő – Makkai László.) Bp., 1965. 20.
10. Hornyik i. m. 409-411.
11. U. o. 413-414.
12. Nagyvárad Inczédi Pál: Erdélyországban történt közönséges dolgoknak feljegyzései. In: Emlékezetül hagyott írások - erdélyi magyar emlékirók. Válogatta Veress Dániel. Kolozsvár-Napoca, 1983. 411.
13. Ivanics i. m. 210.
14. Borosy András - Szabó Attila: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái – Közigazgatási és politikai iratok II. 1671-1716. Bp., 2002. 80.
15. Kronológia 504.
16. Nagyvárad i. m. 413.
17. Fekete i. m. 433., Kronológia 503-504.
18. Fekete i. m. 411.
19. Nagy László i. m. 144.
20. Budapest története II. (Főszerk.: Gerevich László.) Bp., 1973. 424-425.
21. Ivanics i. m. 210. - Ennek a dolgozatnak első változata, mely elsősorban helytörténeti jellegű, megjelent a Magyar Mult – Hungarian Past c. folyóiratban. Sydney – Ausztrália, 1999. XXVI. évf. no. 49. 37-44.

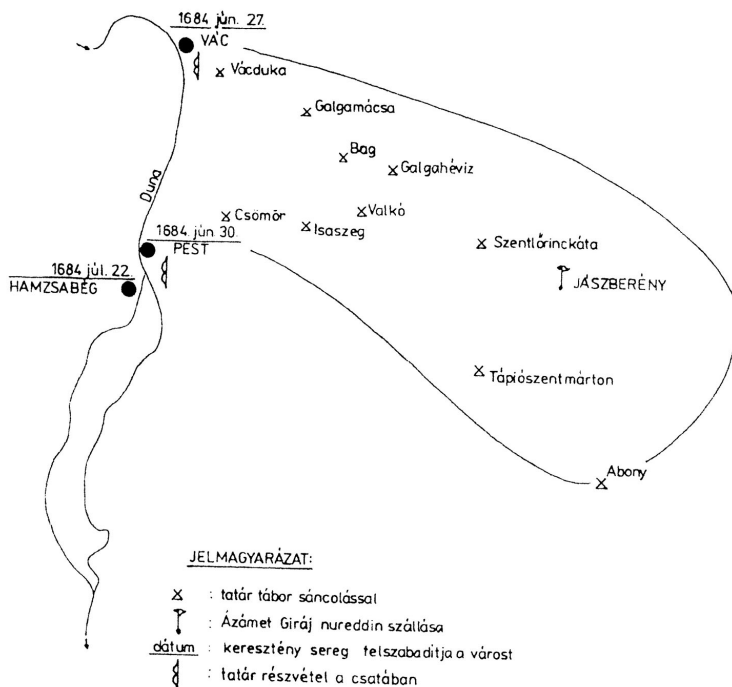
A Krími Kánság hadserege Magyarországon
1683-1684-ben

- > A Kárpát medence elérésének korábbi útvonala
- > A Bécs ostromára menő káni sereg útvonala 1683-ban
- > A vereség után visszavonuló káni hadsereg útvonala
- > Thököly Imre fejedelem és Ázámet Giráj együttes hadmenete 1683 - 1684-ben
- > Ázámet Giráj nureddin visszatérése a hódoltságba 1684-ben
- > Ázámet Giráj nureddin seregének diszlokációja 1684-ben

Tervezte: Horváth Lajos
Raizolta: Naay László

A KRÍMI KÁNSÁG HADSEREGE BALSZÁRNYÁNAK
DISZLOKÁCIÓJA 1684. MÁRCIUS – JÚNIUS
ÁZÁMET GIRÁJ NUREDDIN VEZÉNYLETE ALATT

TERVEZTE : HORVÁTH LAJOS
RAJZOLTA : NAGY LÁSZLÓ